

กระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม สู่การพัฒนาบนความเข้มแข็ง
และยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง

Value Creation Process from Social and Cultural Capital towards
the Development of Community's Strength and Sustainability of
Phapang Subdistrict, Maeprik District, Lampang Province

ขวัญนา สุขคร^{1*} และ เสาวธาร สมานิตย์¹

Khwannapa Sukkorn^{1*} and Saowatarn Samanit¹

Abstract

The objectives of the research were 1) to find out lesson learned from community's management on the basis of community's potentials and context 2) to propose value creation model for strengthened and sustainable community and 3) to propose collaborative community's development plan of Phapang sub-district, Maeprik district, Lampang. This research used a qualitative research methodology which is a Participatory Action Research (PAR). Content analysis, participant observation, focus group discussion, in-depth interview were applied in this research. The research tools were interview form and draft questions for study community lessons and knowledge creation process. Data were analyzed

¹สาขาวิชาธุรกิจการบิน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้งลำปาง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52100

¹Airline Business Program, Suan Dusit University, Lampang Center, Airline Business Program, Suan Dusit University, Lampang Center, Sop Tui Sub-district, Mueang District, Lampang Province 52100

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: saowatarns@gmail.com)

รับบทความวันที่ 2 มีนาคม 2563 แก้ไขวันที่ 8 กรกฎาคม 2565 รับลงตีพิมพ์วันที่ 8 กรกฎาคม 2565

by content analysis method and presented by descriptive method with a triangular examination of the data. The results of the research revealed that Phapang community management originated from the problem of lack of arable land and water resources, migration of working-age people to large cities, inadequate distribution of development from the government sector, including conflict of ideas among people in the community. Thus community development creating process was applied under the concept of self-reliance through the value-oriented process of community management and the process of Creating Shared Values (CSV) which is driven by the Phapang Community Committee (social enterprise). However, the problem with the initial implementation is the conflict of ideas in the management of the community resources. Communities are strengthened by ties of kinship and village constitution, creating value from natural resource capital, human capital and knowledge base, and community social capital. This reflects through the process of creating community values, the strength and sustainability of the community in the form of the PHAPANG Model.

Keywords: *Creative Shared Value, Social Capital, Social and Cultural Capital, Community's Strength and Sustainability*

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้คือ 1) เพื่อถอดบทเรียนการจัดการชุมชน บนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน 2) เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชน วิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน และ 3) เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลผาปัง อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) นอกจากนั้น การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ถูกนำมาใช้ในการวิจัยนี้ สำหรับเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบร่างประเด็นคำถามในการถอดบทเรียนชุมชน และองค์ความรู้กระบวนการสร้างคุณค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา และมีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลจากการวิจัย พบว่า การจัดการชุมชนของชุมชนผาปังมีจุดเริ่มต้นจากปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินและแหล่งน้ำ การอพยพของคนวัยแรงงานสู่เมืองใหญ่ การกระจายการพัฒนาจากภาครัฐไม่ทั่วถึง รวมถึงการขัดแย้งในเชิงความคิดของคนในชุมชน ดังนั้น กระบวนการพัฒนาชุมชนถูกนำมาใช้ภายใต้แนวคิดการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก โดยกระบวนการเชิงคุณค่าของการจัดการชุมชนนั้น และกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคมร่วม (Creating Shared Values: CSV) ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการชุมชนผาปัง อันเป็นองค์กรภาคประชาสังคม ประเภทกิจการเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise แม้ว่าปัญหา

ของการดำเนินงานเบื้องต้นคือเรื่องความแตกต่างทางความคิดในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ ชุมชนก็มีความเข้มแข็งยึดโยงกันด้วยความสัมพันธ์ระบบเครือญาติและระบบธรรมนุญหมู่บ้าน ก่อเกิดคุณค่าจากทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์และฐานองค์ความรู้ และทุนทางสังคมของชุมชน ซึ่งสะท้อนผ่านกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนในรูปแบบ PHAPANG Model

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างคุณค่า ทุนทางสังคม ทุนทางสังคมวัฒนธรรม การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืน

บทนำ

ชุมชนตำบลผาปึงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทั้งในรูปแบบการจัดการชุมชนที่ประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบในการจัดการชุมชนที่มีหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจ สนับสนุน และศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง และจุดเด่นอีกจุดหนึ่งก็คือเป็นความเข้มแข็งของชุมชนตำบลผาปึง คือ รูปแบบความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันของชาวผาปึงที่อยู่ร่วมกันเป็นระบบเครือญาติ บนฐานของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ป่าไผ่ แหล่งน้ำดิบอุ่นที่ปราศจากมลพิษอันเกิดขึ้นจากการทำเกษตรกรรมของคนในชุมชน ภายใต้กระบวนการจัดการชุมชนที่มีความเข้มแข็งและความหลากหลายของ “ทุนทางสังคมวัฒนธรรม” อันรวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่ยังคงมีการสืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ เช่น กลุ่มเยาวชนที่ได้รับการฝึกฝนและมีการจัดแสดงการเล่นกลองปู่จา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการส่งเสริมแนวคิดและแนวปฏิบัติที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิกของชุมชนที่เป็นระบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือเกื้อกูล และร่วมกันสร้างธรรมนุญหมู่บ้านร่วมกัน อันสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนผาปึง ที่จะดำรงสืบทอดสิ่งดีงามดังกล่าวไว้ให้นายาวสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลัง ให้ได้ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม และสามารถต่อยอดไปสู่พัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน จากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนผาปึงกลายเป็นต้นแบบและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดลำปางตลอดจนจังหวัดอื่น ๆ ได้ อันจะเห็นได้จากผลงานหรือรางวัลแห่งเกียรติยศในด้านการพัฒนากิจการเพื่อสังคม อาทิ รางวัล Thailand Green Design Award ในปี 2560 เป็นต้น

จากคุณค่าดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมของชุมชนตำบลผาปึง อันเกิดจากความดีงาม ตลอดจนจิตอันเป็นเอกลักษณ์ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้นการศึกษาเพื่อการจัดการความรู้ ด้วยการถอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนตำบลผาปึงเองได้สานต่อ อารักรักษาทุนทางสังคมอันดีงามเหล่านั้น ตลอดจนเพื่อให้ชุมชนต่าง ๆ ได้ศึกษาเป็นต้นแบบในการพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนต่อไป ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาถึงกระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรมสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืน กรณีศึกษา: ตำบลผาปึง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง เพื่อ

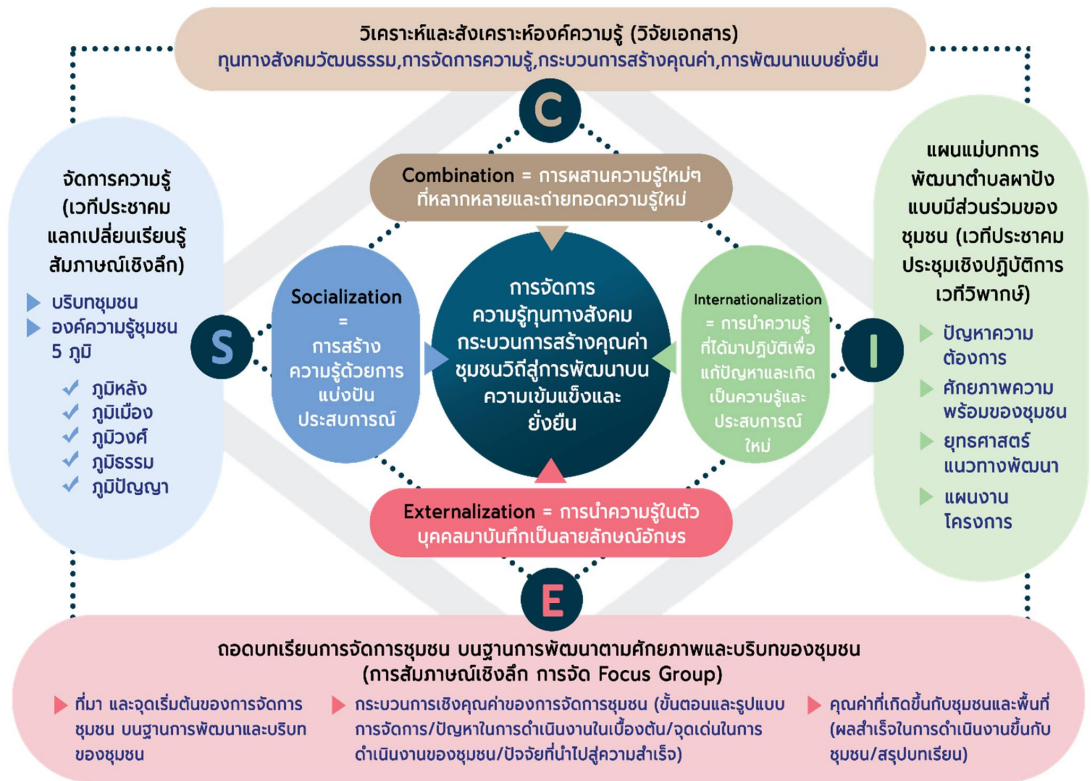
นำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม สู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับชุมชนเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาชุมชนผาปังต่อไป และเป็นแนวทางหรือต้นแบบเพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการชุมชนในเชิงคุณค่าจากทุนทางสังคมของชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการจัดการชุมชน บนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน
2. เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง
3. เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา ตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดโดยนำแนวคิดทุนทางสังคมวัฒนธรรม (ดังภาพที่ 1) ประกอบด้วย มิติทุนของชุมชนหรือทุนสาธารณะ มิติความสัมพันธ์ทางสังคม มิติพลังชุมชนหรือสังคม มิติวิถีชีวิตและระบบความรู้ และมีตรรกะและกระบวนการทางสังคม และประยุกต์ใช้กระบวนการจากโมเดลเซกิ (SECI Model) เข้ากับกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย S (Socialization) = การสร้างความรู้ด้วยการแบ่งปันประสบการณ์ E (Externalization) = การนำความรู้ในตัวบุคคลมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร C (Combination) = การผสมผสานความรู้ใหม่ ๆ ที่หลากหลายและถ่ายทอดความรู้ใหม่ และ I (Internalization) = การนำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาและเกิดเป็นความรู้และประสบการณ์ใหม่ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ทุนทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อนำมาซึ่งการถอดบทเรียนการจัดการชุมชนบนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทชุมชน การนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาลำปางแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) ประกอบด้วยการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการชุมชน บนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน ตำบลผาป่า อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง การกำหนดหน่วยวิเคราะห์ในการวิจัย (Unit of Analysis) นั้น ผู้วิจัยได้เลือกตำบลผาป่า อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง เป็นพื้นที่ในการทำวิจัย ซึ่งการเก็บข้อมูลการวิจัยนั้น คณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิเคราะห์หลังปฏิบัติ (After Action Review: AAR) จากการจัดทำเวทีประชาคมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล

มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มพัฒนาชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ครูภูมิปัญญา และประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลผาปัง และกลุ่มที่ 2 หน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น องค์การภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ ในการนี้คณะผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยสามารถจำแนกรายกิจกรรมการเก็บข้อมูลได้ ดังนี้ การจัดเวทีประชาคมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวม 3 ครั้ง ครั้งละ 50 คน ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มที่ 1 จำนวน 40 คน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 10 คน การสนทนากลุ่ม เพื่อถอดบทเรียนชุมชน และกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน รวม 2 ครั้ง ครั้งละ 30 คน ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มที่ 1 จำนวน 15 คน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 15 คน การสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 คน โดยแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มที่ 1 จำนวน 15 คน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 10 คน

เครื่องมือวิจัย

ในการเก็บข้อมูลการวิจัย ใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดซึ่งมีความยืดหยุ่นสูง เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถพูดคุยได้อย่างเป็นอิสระและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยกำหนดประเด็นคำถามครอบคลุมทั้ง 4 ประเด็น ประกอบด้วย ประเด็นถอดองค์ความรู้ชุมชน ประเด็นการจัดการความรู้ ประเด็นกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน ประเด็นทิศทางการพัฒนาและแผนแม่บท และผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเนื้อหาจากที่ปรึกษาทางวิจัย และทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ นอกจากนั้นนำไปทดลองใช้กับตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสองกลุ่ม กลุ่มละ 1 ชุด หลังจากการนำไปทดลองใช้แล้ว นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงและแก้ไขอีกครั้ง เพื่อให้เครื่องมือการวิจัยมีความสมบูรณ์และสามารถเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพได้ตรงกับวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ยังใช้แบบร่างประเด็นคำถามในการถอดบทเรียนชุมชนและองค์ความรู้กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนในมิติต่าง ๆ ของสังคม จากการสนทนากลุ่มและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน และแบบร่างประเด็นคำถามเพื่อการระดมความคิดเห็นในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และเวทีวิพากษ์แผนฯ มีการจัดบันทึกประเด็นสำคัญ บันทึกเทป และถอดความจากการบันทึกเทปหลังจากที่เสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลจากพื้นที่วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้น ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย

(Analytic Induction) โดยการนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ มีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) และด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) จากนั้นคณะผู้วิจัยจะทำการสร้างบทสรุปและพิสูจน์บทสรุป จากการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ผลงานทางวิชาการต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงที่ค้นพบ นำเสนอข้อมูลเป็นการอธิบายการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ **ประเด็นที่ 1** การวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวกับคำถามเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการจัดการชุมชน ความสำเร็จของการจัดการชุมชน บนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชนรวมทั้งกระบวนการในเชิงคุณค่าที่เกิดขึ้นกับชุมชน **ประเด็นที่ 2** การวิเคราะห์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมและกระบวนการจัดการความรู้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ภูมิหลัง ภูมิเมือง ภูมิวงศ์ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา **ประเด็นที่ 3** วิเคราะห์เครื่องมือทฤษฎีด้านการจัดการชุมชนในมิติต่าง ๆ **ประเด็นที่ 4** วิเคราะห์กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน **ประเด็นที่ 5** วิเคราะห์ทิศทางในการพัฒนาตำบลผาปังบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน

ผลการวิจัย

1. ถอดบทเรียนการจัดการชุมชน บนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน

1.1 ที่มา และจุดเริ่มต้นของการจัดการชุมชน บนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน จากการศึกษาทั้งจากเอกสารซึ่งสอดคล้องกับการบอกเล่าจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงถึงจุดเริ่มต้นของการจัดการชุมชนในระยะแรก “จุดเริ่มต้นที่มาจากปัญหาที่ทำกินและการขาดแคลนแหล่งน้ำ” จากข้อมูลทางภูมิประเทศที่เป็นข้อจำกัดต่อการทำการเกษตร ด้วยว่าเป็นพื้นที่บังเงาฝนส่งผลต่อการจัดการน้ำสำหรับอุปโภค และการทำการเกษตรกรรม รวมถึงจากการสัมภาษณ์ ยังแสดงถึงปัญหาจากการจัดสรรน้ำในเขตพื้นที่ตำบลผาปัง ว่ามาจากสาเหตุสำคัญสองประการ ได้แก่ ที่ตั้งของตำบลที่มีความห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหารจัดการของอำเภอ จากแผนที่ปกครอง ผาปังเป็นตำบลสุดท้ายที่มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอเถิน ประการที่สอง จากบันทึกของนายเจริญ มาอ้าย อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนผาปังวิทยาคม หนึ่งในผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีการอพยพย้ายถิ่นของประชากรวัยเรียนและวัยทำงานด้วยเหตุผลทางการศึกษาและทางเศรษฐกิจเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดจุดเริ่มต้นในการจัดการชุมชนในระยะแรก ชุมชนริเริ่มแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง ร่วมกันพัฒนาคน ต่อยอดการพัฒนาภูมิวิสาหกิจชุมชนจากพื้นฐานองค์ความรู้และภูมิปัญญาอันเป็นฐานของชุมชน ระยะที่สอง เริ่มมีการกลับสู่มาตุภูมิของชาวผาปังในวัยหลังเกษียณหลังจากประสบความสำเร็จในชีวิตในเมืองอื่น กลุ่มคนเหล่านี้กลับมาเป็นมันสมองของชุมชนและขับเคลื่อนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ริเริ่ม ผลักดัน และส่งเสริมการพัฒนาขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ การสร้างเครือข่ายการพัฒนาต่าง ๆ เช่น วิสาหกิจผลิตเชื้อเพลิงก้อน วิสาหกิจผลิตไฟฟ้าชีวมวลพลังงานทดแทน วิสาหกิจแปรรูปไม้ไผ่ กลุ่มพัฒนาด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่

กลุ่มพัฒนาผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชน กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้การขับเคลื่อนการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการขัดแย้งในเชิงความคิดระหว่างกลุ่มพัฒนาบนฐานของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรในชุมชน เมื่อความขัดแย้งแพร่กระจายในวงกว้างมากขึ้น จึงส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน จากจุดวิกฤตินี้ชุมชนเริ่มมองหาจุดเชื่อมต่อการปรองดอง และสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันในแบบเครือข่ายอีกครั้ง เริ่มมีการปรับตัวเพื่อพูดคุย ทำงานร่วมกัน ร่วมกันพัฒนา แม้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวยังทิ้งร่องรอยอยู่ก็ตาม แต่การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนผาปึงยังมีอยู่ภายใต้การมุ่งเน้นริเริ่มแนวความคิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนเป็นหลัก

1.2 วิเคราะห์กระบวนการเชิงคุณค่าของการจัดการชุมชน จากการศึกษาสามารถสรุปผล ตามกรอบการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1.2.1 ขั้นตอนและรูปแบบการจัดการ จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการชุมชนผาปึง ถูกขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการพัฒนาชุมชนผาปึง ภายใต้การบริหารจัดการโดยมูลนิธิพัฒนาชุมชนผาปึง (Foundation for Phapang Community Development) อันเป็นองค์กรภาคประชาสังคมประเภทกิจการเพื่อสังคมหรือ Social Enterprise ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการประสานความร่วมมือในการมีส่วนร่วม (Public Participation) ของเครือข่ายภาคประชาชนในตำบลผาปึง และหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน ในการร่วมสร้างศูนย์ปัญญาปฏิบัติศึกษาการเกษตรอุตสาหกรรมชุมชนร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมเป็นเจ้าของการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองจากฐานทุนชีวภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่น อันก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางสังคมร่วม (Creating Shared Values: CSV) เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการจัดการสุขภาพในตำบลผาปึง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง

1.2.2 ปัญหาการดำเนินงานเบื้องต้น จากการศึกษาพบว่า ปัญหาในการดำเนินงานเบื้องต้นเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนบ้านผาปึง คือ ความแตกต่างทางความคิดในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ นายรังสฤษฏ์ คุณชัยมั่ง จากการสัมภาษณ์โดยเป็นความแตกต่างทางความคิดในเชิงการอนุรักษ์ กับการต่อยอดบนฐานทรัพยากรของชุมชนเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการกระจายผลประโยชน์จากการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติของผาปึง ซึ่งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ถูกมองว่าควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับในระยะยาวมากกว่าการใช้ประโยชน์เพียงชั่วคราวเท่านั้น ในเชิงการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความสมดุลของระบบนิเวศของชุมชน ตลอดจนผลกระทบต่อประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน

1.2.3 จุดเด่นในการดำเนินงานของชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนผาปึงมีการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาบนฐานทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ อาหาร ยา และพืชสมุนไพรที่มาจากป่าที่สามารถนำมาต่อยอดการพัฒนาจากฐานทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น โดยการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ของชุมชน สำหรับทรัพยากรของชุมชนในมิติเชิงสังคมและ

วัฒนธรรมนั้น ชุมชนเองมีการผสมผสานการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนานวัตกรรมในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมที่เป็นรูปแบบการบริหารจัดการชุมชน นวัตกรรมด้านเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เชิงสร้างสรรค์จากฐานทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน เช่น จากไม้ไผ่ จากพืชสมุนไพร เป็นต้น โดยมีจุดเริ่มต้นอันเป็นแนวคิดพื้นฐานหลักที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน คือ การพึ่งพาตนเอง การอยู่รอดด้วยตนเองจากฐานทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ และการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน ซึ่งนำไปสู่แนวคิดในการดำเนินงานของชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาต่อยอดในทุกมิติ ดังนั้นจากข้อค้นพบดังกล่าวนี้ สามารถสรุปจุดเด่นในการดำเนินงานของชุมชน กล่าวคือ การที่สามารถดึงทุนทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่มาพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มและคุณค่าให้กับชุมชน ประกอบด้วย **ทุนทรัพยากรธรรมชาติ** ซึ่งเป็นฐานทุนทางทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่มีการนำไปพัฒนาต่อยอดสู่การสร้างรายได้และอาชีพให้แก่คนในชุมชน ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนและมุ่งสู่ธุรกิจชุมชนในอนาคต **ทุนมนุษย์และฐานองค์ความรู้** ชุมชนผาปังมีความหลากหลายของกลุ่มคนทุกช่วงวัย แต่ชุมชนผาปังมีกระบวนการในการบริหารจัดการคนในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีช่วงวัยแตกต่างกัน โดยมีการดึงศักยภาพออกมา เพื่อการพัฒนาในแต่ละด้านอย่างเหมาะสม ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเปรียบเสมือน “องค์ความรู้ที่มีชีวิต” กลุ่มเด็กและเยาวชน รวมถึงกลุ่มคนวัยทำงานที่กลับคืนมาสู่ชุมชน ก่อให้เกิดการรวมตัวของผู้เชี่ยวชาญในหลายแขนง ได้แก่ งานหัตถกรรม (จักสาน ทอผ้า) และงานหัตถศิลป์ (ดนตรีพื้นเมือง-ซอ กลองปี่จ่า นาฏศิลป์-ฟ้อนรำ) เป็นต้น โดยในแต่ละกลุ่มคนเหล่านี้ต่างมีศักยภาพในองค์ความรู้ที่แตกต่างที่เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า ผนวกองค์ความรู้สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาในทุกมิติของชุมชน **ทุนทางสังคม** สำหรับชุมชนผาปังแล้ว ทุนทางสังคมที่เอื้อให้ชุมชนผาปังขับเคลื่อนการจัดการ ประกอบด้วย ทุนทางสังคมจากปัจจัยภายใน กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติ ความเข้าใจ และความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างสถาบันทางสังคมพื้นฐานของชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ปัจจัยภายนอก คือ ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาจากภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานด้านวิชาการ และการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ควบคู่กับการดูแลรักษาความสมดุลของสังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ผ่านทางการขับเคลื่อนการสร้างกติกาสังคม หรือ “ธรรมนูญหมู่บ้าน” ที่ประสบความสำเร็จตามที่ชุมชนตั้งเป้าหมายเอาไว้

1.2.4 ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนผาปังขับเคลื่อนการพัฒนาโดยกลุ่มคนที่มีฐานองค์ความรู้ความเชี่ยวชาญจากศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย มีรูปแบบความสัมพันธ์พื้นฐานผูกโยงด้วยระบบเครือญาติ มีแนวคิดการขับเคลื่อนการพัฒนาในเชิงบวก ซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปต่อปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการของชุมชนตำบลผาปัง ประกอบไปด้วย ความหลากหลายของกระบวนการคิด การยอมรับความแตกต่างและทัศนคติเชิงบวกของผู้นำและคนในชุมชน โดยมองปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาวะกดดันและการบีบคั้นทางสังคมมาเป็นแรงขับเคลื่อนการต่อสู้และพัฒนาในรูปแบบแนวคิดใหม่ สร้างเป็นพลังบวกในการขับเคลื่อนการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัด ความเชื่อ และความศรัทธา นอกจากนี้ ยังร่วมกันมองศักยภาพของทุนที่มีอยู่ในชุมชน

เป็นฐานสำคัญแห่งการพัฒนาเพื่อการอยู่รอดในการดำรงวิถีชีวิตในการอนุรักษ์ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของแนวคิดแบบดั้งเดิม ทั้งหมดรวมเป็นบทเรียนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาต่อยอดในอนาคต

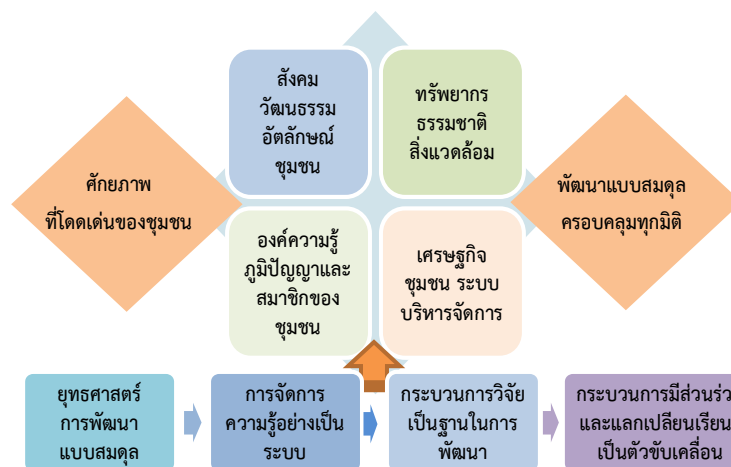
1.3 คุณค่าที่เกิดขึ้นกับชุมชนและพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชนผ่านทางกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน บนฐานการบริหารจัดการที่มาจากแนวคิดเชิงบวกและความสัมพันธ์ในแบบเครือญาตินั้น สามารถกล่าวได้ว่าคุณค่าที่เกิดขึ้นกับชุมชนและพื้นที่สะท้อนออกมาในรูปแบบของผลสำเร็จของการดำเนินงานของชุมชน และผลสำเร็จในการดำเนินงานของชุมชนที่สะท้อนกลับคืนสู่ทุนทรัพยากรของชุมชนทั้ง 3 ด้าน ให้มีศักยภาพมากขึ้น **ทุนทรัพยากรธรรมชาติ** สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีความสมดุลควบคู่กับศักยภาพที่มีอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ **ทุนมนุษย์และฐานภูมิองค์ความรู้** ที่สะท้อนผ่านกระบวนการคิดของคนในชุมชนที่ได้รับการปรับประยุกต์ใหม่ภายใต้ศักยภาพของทุนที่มีอยู่ควบคู่กับบทเรียนจากความขัดแย้งสู่การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปแก้ปัญหาและการจัดการตนเองของชุมชน โดยให้สังคมเป็นตัวขับเคลื่อนพร้อมทั้งเป็นตัวกำกับสังคมในอีกทางหนึ่ง **ทุนทางสังคมของชุมชน** อันแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในเชิงคุณค่าจากสังคมภายนอกทุกภาคส่วนที่มีต่อชุมชนในฐานะชุมชนต้นแบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการตนเองเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาสำหรับพื้นที่อื่น ๆ

2. กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตำบลผาปังมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลากหลายมิติ ทั้งการพัฒนาคนในชุมชน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในด้านการเกษตรและอาชีพ การฟื้นฟูองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าของชุมชนผาปังอันได้แก่ ผ้าลายตาไก่ กระบวนการบริหารจัดการคนในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีช่วงวัยแตกต่างกัน โดยมีการดึงศักยภาพออกมาเพื่อการพัฒนาในแต่ละด้านอย่างเหมาะสม ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเปรียบเสมือน “องค์ความรู้ที่มีชีวิต” แวดล้อมด้วยพื้นที่ป่าเศรษฐกิจชุมชนหรือป่าสวน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งอาหารหลักของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติของคนในชุมชนและสถาบันทางสังคมพื้นฐานของชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ที่เข้มแข็ง การร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาวัด โรงเรียน หรือสาธารณะประโยชน์ การพัฒนารูปแบบการจัดการชุมชนโดยการกำหนด “ธรรมนูญหมู่บ้าน” ร่วมกันเพื่อความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ปลอดภัยและเพื่อให้การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนเกิดการต่อยอดและมีความต่อเนื่อง รวมทั้งการพัฒนาในมิติที่หลากหลายและสมดุล คณะผู้วิจัยจึงนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนในรูปแบบ PHAPANG Model ประกอบด้วย

2.1 ศักยภาพและทุนชุมชน มีการพัฒนาอย่างสมดุลและครอบคลุมทุกมิติ (P: Potential and Community Capital with Balanced Development and Covering all Dimensions) พบว่า การพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจของผาปังประสบความสำเร็จในระดับที่สามารถสร้างรายได้ และ

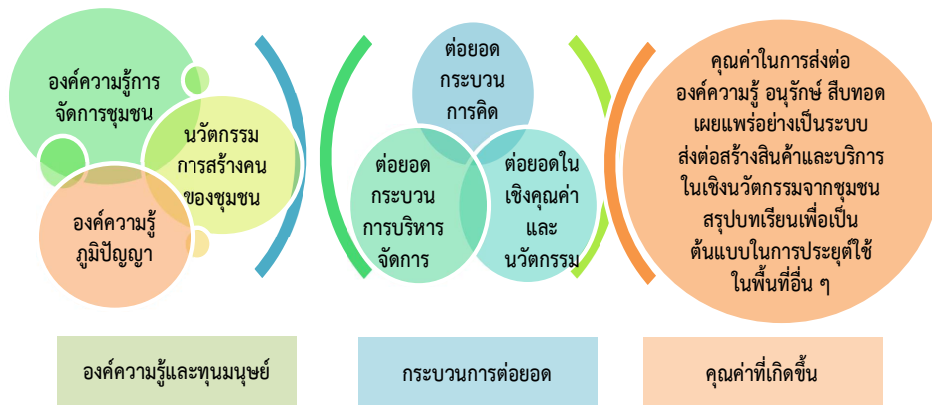
เป็นต้นแบบในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง พัฒนาชุมชน พัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน เพื่อขับเคลื่อนกิจการเพื่อสังคม Social Enterprise จากทรัพยากร และวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น พร้อมให้เข้าศึกษาดูงานเพื่อนำไปประยุกต์อย่างต่อเนื่อง จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน พบว่า ชุมชนยังมีความต้องการในการพัฒนามิติอื่น ๆ ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการความรู้ของชุมชนที่สามารถนำไปเป็นฐานในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของชุมชน ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงเสนอให้ชุมชนพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกมิติของชุมชนอย่างสมดุล เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

ภาพที่ 2 แสดงกรอบโมเดลย่อย “การพัฒนายอย่างสมดุลและครอบคลุมทุกมิติของชุมชน”

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

2.2 กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ บนฐานองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเชิงคุณค่าของชุมชน (H: Human Capital Development Process on the Basis of Knowledge and Innovation to Create a Value Process for the Community) จากการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านผาปึงมีการสะสมองค์ความรู้ของชุมชนจากฐานสู่ฐานในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ เช่น อาหารและยาสมุนไพร การรักษาโรคแบบดั้งเดิม องค์ความรู้การจัดการชุมชนแบบวิถีดั้งเดิม และกระบวนการจัดการที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นตามบริบท และการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งนวัตกรรมกระบวนการสร้างคนของชุมชน เช่น แนวคิดความสัมพันธ์ฉันเครือญาติของคนในชุมชน กระบวนการจัดการชุมชนด้วยความสัมพันธ์ฉันเครือญาติ การพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวเป็นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา จึงควรมีกระบวนการเชิงคุณค่าที่จะต่อยอด ทั้งกระบวนการคิด กระบวนการบริหารจัดการ ต่อยอดในเชิงคุณค่า และนวัตกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่เกิดความยั่งยืนและคุณค่าเกิดขึ้นในทุกกระบวนการ

ภาพที่ 3 กรอบโมเดลย่อยกระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์บนฐานองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเชิงคุณค่าของชุมชน

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

2.3 การจัดการและการสร้างนวัตกรรมเพื่อการจัดการชุมชนด้วยกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ (A: Administration and Innovation for Community Management with Creative Conflict Management Processes) จากงานวิจัยพบว่า การบริหารจัดการชุมชนที่ผ่านมา สมาชิกในชุมชนบางส่วนยังมีความเข้าใจในเป้าหมายการพัฒนาไม่ตรงกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งเชิงความคิดของคนในชุมชนต่อการพัฒนาในบางส่วน ได้แก่ วิธีคิดในการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสร้างรายได้จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ของชุมชน กับแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน ดังนั้น ในกระบวนการสร้างคุณค่าจะต้องร่วมสร้างรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนใหม่โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ เพื่อดึงศักยภาพของสมาชิกในชุมชนมาร่วมพัฒนาชุมชนในมิติต่าง ๆ ตามความสามารถ ความเชี่ยวชาญ บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในรูปแบบการบริหารจัดการที่มีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

ภาพที่ 4 กรอบโมเดลย่อยการจัดการและการสร้างนวัตกรรมเพื่อการจัดการชุมชนด้วยกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

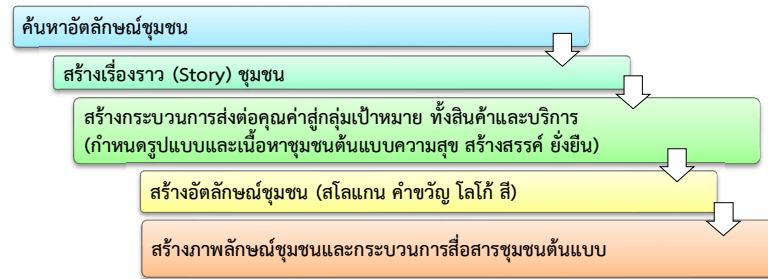
2.4 การมีส่วนร่วมและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ยึดโยงฐานวัฒนธรรม วิถีความเชื่ออัตลักษณ์ ตัวตนของคนในชุมชน (P: Participation and Strengthen the Participation Process that Adheres to the Cultural Base, the Way of Belief, Community Identity and Identity of People in the Community) เนื่องจากชุมชนผาปิ้งมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่เข้มแข็งซึ่งเอื้อต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งในรูปแบบความสัมพันธ์ของชุมชน ระบบเครือญาติและกระบวนการถ่ายทอดกระบวนการคิดในการมีส่วนร่วมในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งระบบการบริหารจัดการชุมชนที่สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันพัฒนา และกำหนดกติการ่วมกันในการมีส่วนร่วมของการดำเนินงานทุกระดับ โดยแบ่งหน้าที่และบริหารจัดการเชิงโครงสร้างที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีหน้าที่ความรับผิดชอบตั้งแต่การดำเนินงานขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นปลาย เชื่อมโยงเป็นโครงข่ายความร่วมมือที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตภายในชุมชน ยึดหลัก “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนร่วมกัน ปรับกระบวนการคิด สร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการใช้หลักศรัทธาและหลักศาสนาเป็นตัวกลางเชื่อมโยงคนในชุมชน และส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกระดับ มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและรับผิดชอบหน้าที่ในบทบาทต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชน

ภาพที่ 5 กรอบโมเดลย่อยการมีส่วนร่วมและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ยึดโยงฐานวัฒนธรรม วิถี ความเชื่อ อัตลักษณ์ตัวตนของคนในชุมชน

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

2.5 อัตลักษณ์ท้องถิ่นและการสร้างแบรนด์อัตลักษณ์ชุมชนต้นแบบ ความสุข สร้างสรรค์ ยั่งยืน (A: Authentic Local Identity and Creating Community's Identity Brands for Sustainable Creative Happiness) การสื่อสารในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่หลากหลาย และรวดเร็วกระบวนการสร้างแบรนด์อัตลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นจึงมีความจำเป็น ชุมชนควรมีกระบวนการเชิงคุณค่าที่นำไปสู่การสร้างแบรนด์อัตลักษณ์ที่เป็นระบบ โดยเริ่มจากกระบวนการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อสร้างเรื่องราว (Story) ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน นิทาน ตำนาน ภูมิปัญญาในการทอผ้าลายโบราณและการผลิตผ้าห่ม หมอน และเครื่องนอนจากผ้าลายตาไก่ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในชุมชน และสร้างกระบวนการส่งต่อคุณค่าสู่กลุ่มเป้าหมายทั้งสินค้าและบริการ (กำหนดรูปแบบและเนื้อหาชุมชนต้นแบบ ความสุข สร้างสรรค์ ยั่งยืน) สร้างอัตลักษณ์ชุมชนที่ชัดเจน (สโลแกน คำขวัญ โลโก้ และสี) รวมทั้งสร้างภาพลักษณ์ชุมชน และกระบวนการสื่อสารชุมชนต้นแบบ

ภาพที่ 6 กรอบโมเดลย่อยอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการสร้างแบรนด์อัตลักษณ์ชุมชนต้นแบบความสุข
สร้างสรรค์ ยั่งยืน

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

2.6 ผลผลิตที่ท้องถิ่นที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์ (N: Notable and Unique Identity Local Products) จากการวิจัยพบว่า ชุมชนผาปิ้งมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและแบรนด์อัตลักษณ์ของชุมชนในหลากหลายมิติ เช่น งานหัตถกรรม (จักสาน ทอผ้า) ศิลปะด้านดนตรีและนาฏศิลป์ (ดนตรีพื้นเมือง-ซอ กลองปู่จา นาฏศิลป์-ฟ้อนรำ) และสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์ โดยใช้กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีแนวทางในการพัฒนาควบคู่กับการธำรงอัตลักษณ์ของพื้นที่เพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาต่อยอดในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาชุมชน เพื่อสร้างสินค้าอัตลักษณ์ ผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์สืบทอด เส้นทางท่องเที่ยวอัตลักษณ์วิถีชุมชน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาเพื่อการท่องเที่ยว

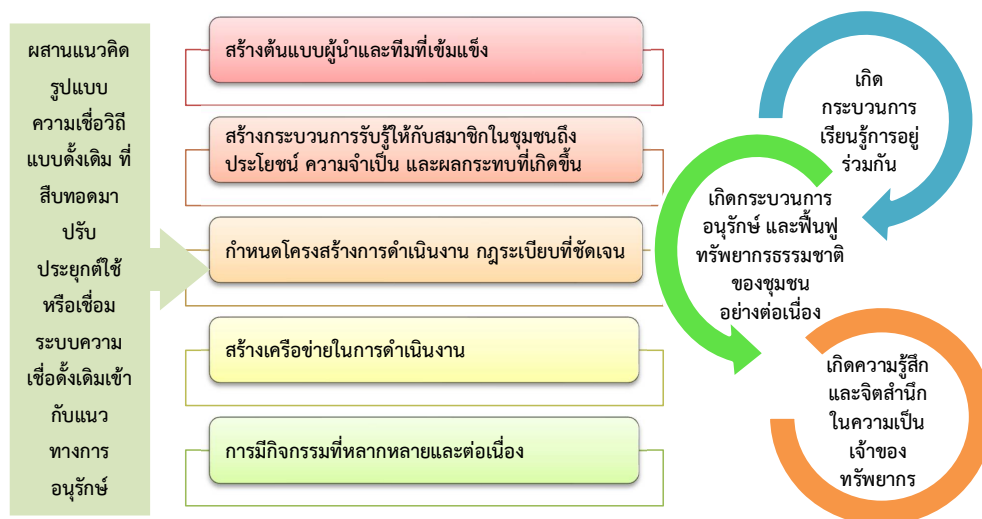

ภาพที่ 7 กรอบโมเดลย่อยผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์

ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

2.7 คุณค่าที่แท้จริงและกระบวนการสร้างคุณค่าและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ฐานภูมิปัญญาของชุมชน (G: Genuine Value and Value Creation Process from Local Natural Resources Under Local Wisdom)

ทุกภาคส่วนในชุมชนจะต้องให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าที่แท้จริงต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงภูมิปัญญาของชุมชน นอกจากนี้ กระบวนการสร้างคุณค่าและการใช้ประโยชน์จะต้องมีกระบวนการผสมผสานแนวคิดที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเข้ากับแนวคิด และแนวทางการอนุรักษ์สมัยใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เช่น การธำรงไว้ซึ่งวิถีเดิม ๆ ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อาหารจากป่า เช่น อังอ่าง แก้ง กวาง หมูป่า อย่างสมดุลด้วยวิถีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผาปังเอง เช่น การดักตัง (ซึ่งไม่ใช่ที่ฉาบด้วยยางมะเดื่อสำหรับการจับอังอ่างได้ทีละตัว โดยสามารถเลือกเอาขนาดที่พอดีสำหรับการบริโภคได้) และการยิงสัตว์จากด้านหน้า การไม่สร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ ที่แหล่งน้ำดิบน้ำจืด (แหล่งตาน้ำผุธรรมชาติ) เพื่อการอนุรักษ์น้ำบริสุทธิ์จากแหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน การใช้เหล็กแหลมแทงปลา เพื่อสร้างความสมดุลอย่างยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติสืบต่อไป อีกทั้งยังรักษาความเชื่อประจำชุมชนในเรื่อง “บ่อม่วงพะงูน นาคพะงูน” ที่แสดงถึงความเชื่อในการสืบทอดมรดกทรัพย์สินที่บรรพบุรุษชาวผาปังมอบให้กับลูกหลานของชุมชน โดยไม่มีการแบ่งแยกตระกูลหรือแบ่งแยกตามเจ้าของผืนดิน กล่าวคือ เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวมะม่วงตามหัวไร่ปลายนา ชาวชุมชนผาปังจะนัดหมายกันออกมา “สอยส้ม” มากองรวมกันเพื่อแบ่งกันทุกครัวเรือนอย่างลงตัว ซึ่งในปัจจุบันยังมีการดำรงวิถีแบบดั้งเดิมเช่นนี้ตลอดมาโดยไม่มีการขัดแย้งใด ๆ แม้ว่าจะมีคนรุ่นใหม่ในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแทนคนรุ่นเก่าแล้วก็ตาม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักรู้ร่วมกันถึงคุณค่าที่แท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติ ก่อเกิดการสานต่อการสร้างผู้นำต้นแบบและการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่เข้มแข็ง สร้างกระบวนการรับรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนถึงประโยชน์ ความจำเป็นและผลกระทบที่เกิดขึ้น กำหนดโครงสร้างการดำเนินงาน กฎระเบียบที่ชัดเจน สร้างเครือข่ายในการดำเนินงาน ออกแบบกิจกรรมที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยผ่านการยอมรับของคนในชุมชน

ภาพที่ 8 กรอบโมเดลย่อยกระบวนการสร้างคุณค่าและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมโดยใช้ฐานภูมิปัญญาของชุมชน
ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตำบลผาปังมีทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่โดดเด่น สามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลากหลายมิติ ประกอบด้วย ทุนมนุษย์และฐานองค์ความรู้ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางสังคม โดยใช้การสร้างพลังบวกของคนในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน มีการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานในการพัฒนาและวางระบบ โดยมีเป้าหมาย ข้อตกลงและทิศทางการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวถือเป็นกระบวนการเชิงคุณค่าของชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาทุนทางสังคมวัฒนธรรมชุมชนในมิติต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม จากทุนมนุษย์และฐานภูมิ้องค์ความรู้สู่การจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรมสร้างคน จากทุนทรัพยากรธรรมชาติสู่ฐานการผลิตวิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน จากทุนทางสังคมสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งภายในและการสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกจากทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชน กระบวนการจัดการเชิงคุณค่าที่ส่งผลต่อความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาชุมชนจากทุนทางสังคมวัฒนธรรม บนพื้นฐานของความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนได้กำหนดทิศทางการพัฒนาและภาพอนาคตของชุมชนผาปังเป็น “ชุมชนแห่งความสุข สร้างสรรค์และยั่งยืน” โดยนำเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมใน 4 ยุทธศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอย่างสมดุลและครอบคลุมในทุกมิติชุมชน ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการองค์ความรู้ชุมชนและการบูรณาการการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยใช้กระบวนการเชิงคุณค่าเป็นฐานในการพัฒนา ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างศักยภาพการจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์และนวัตกรรมวิถีอัตลักษณ์ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนโดยใช้ฐานภูมิปัญญาของชุมชน และ ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชนในทุกมิติอย่างสมดุล โดยใช้ฐานภูมิปัญญาและนวัตกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนั้นการอภิปรายผลการวิจัยนี้จะอภิปรายผลครอบคลุมวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย บทเรียนการจัดการชุมชนบนฐานการพัฒนาตามศักยภาพและบริบทของชุมชน กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน หลักในการนำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลผาปังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

จุดเริ่มต้นของการดำเนินงานในการพัฒนาชุมชน ตำบลผาปัง อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง เกิดขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนภายใต้สภาวะการณ์ที่ขาดแคลนและผลกระทบจากแรงกดดันต่าง ๆ ที่มีต่อการดำรงวิถีชีวิต อาทิ ความแห้งแล้งจากการขาดแคลนแหล่งน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชน ประกอบกับ ขาดการส่งเสริมดูแลจากภาครัฐซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนต้องอพยพโยกย้ายออกจากชุมชนไปยังต่างถิ่นเพื่อประกอบอาชีพและตั้งถิ่นฐานอาศัยซึ่งก่อให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในชุมชนโดยจากผลกระทบและแรงกดดันดังกล่าว ชาวบ้านที่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนจึงได้ริเริ่มแนวคิดการพัฒนาเพื่อความอยู่รอดโดยการพึ่งตนเองเป็นหลัก

กระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนในรูปแบบ PHAPANG Model ประกอบด้วย

P: Potential and Community Capital with Balanced Development and Covering all Dimensions ศักยภาพและทุนชุมชนมีการพัฒนาอย่างสมดุลและครอบคลุมทุกมิติ

H: Human Capital Development Process on the Basis of Knowledge and Innovation to Create a Value Process for the Community กระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์บนฐานองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อสร้างกระบวนการเชิงคุณค่าของชุมชน

A: Administration and Innovation for Community Management with Creative Conflict Management Processes การจัดการและการสร้างนวัตกรรมเพื่อการจัดการชุมชนด้วยกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์

P: Participation and Strengthen the Participation Process that Adheres to the Cultural Base, the Way of Belief, Community Identity and Identity of People in the Community การมีส่วนร่วมและเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ยึดโยงฐานวัฒนธรรม วิถี ความเชื่อ อัตลักษณ์ และตัวตนของคนในชุมชน

A: Authentic Local Identity and Creating Community's Identity Brands for Sustainable Creative Happiness อัตลักษณ์ท้องถิ่นและการสร้างแบรนด์อัตลักษณ์ชุมชนต้นแบบ

ความสุข สร้างสรรค์ ยั่งยืน

N: Notable and Unique Identity Local Products ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่โดดเด่นและมีอัตลักษณ์

G: Genuine Value Creation and the Process of Value Creation and Utilization of Natural Resources and the Environment by Adapting the Community's Local Wisdom
คุณค่าที่แท้จริงและกระบวนการสร้างคุณค่าและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ฐานภูมิปัญญาของชุมชน

ภาพที่ 9 PHAPANG Model
ที่มา: การทบทวนวรรณกรรม

จาก PHAPANG Model ที่นำเสนอกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนที่มีรายละเอียดและกระบวนการแต่ละขั้นตอนที่ชัดเจน ซึ่งเป็นกระบวนการที่วิเคราะห์สังเคราะห์ครบทุกขั้นตอนของการวิจัยที่สะท้อนถึงบริบทที่แท้จริงของชุมชนและนำมาอธิบายร่วมกับแนวคิดเชิงทฤษฎีและงานวิจัย อาทิ Luaephong (2012) ได้นำเสนอบทความเชิงวิชาการในประเด็นการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีสมรรถนะความสามารถในการแข่งขัน โดยกล่าวว่าในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรให้มีความรู้ ความสามารถ และมีสมรรถนะในการแข่งขันนั้น เป็นปัจจัยส่งเสริมให้องค์กรบรรลุเป้าหมายตามกลยุทธ์ที่วางไว้ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยในการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และยังเป็นปัจจัยต่อการพัฒนาองค์กร ในการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีสมรรถนะความสามารถในการแข่งขัน ต้องมีการวางแผนอย่างมีกลยุทธ์ รวมถึงการจัดการและการสร้างนวัตกรรมเพื่อการจัดการชุมชนด้วยกระบวนการจัดการความขัดแย้งเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ งานวิจัยของ Wisootthicharnont (2015) ยังได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา โดยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง และภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการกระบวนการสั่งสมภายใต้การดำเนินวิถีชีวิตสืบต่อกันมา นอกจากนี้ วิธีในการประกอบอาชีพของครอบครัวยังทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนได้รับการสืบสาน ส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานต่อไป จวบจนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาส่งผลกระทบให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนถูกลดทอนลงไป จึงมีการสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิปัญญา โดยการส่งเสริมและสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ไปในขณะเดียวกัน

นอกจากนี้ ผลการศึกษาวิจัยของ Twichasri (2017) ในการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ชุมชน แนวคิดและการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยหลักพุทธสันติวิธีของเทศบาลตำบลเชียงคาน จังหวัดเลย กล่าวว่า อัตลักษณ์ของชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนควรช่วยกันรักษาวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น แตกต่าง และสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ชุมชน ต้องบริหารจัดการควบคุมด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้หลักปฏิบัติของการอยู่ร่วมกัน ด้วยหลักสารานิยธรรม ซึ่งนับเป็นเครื่องมือหนึ่งทางพุทธสันติวิธีที่จะช่วยเชื่อมประสานสมาชิกชุมชนให้มีแนวคิดและมีหลักปฏิบัติในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีความยั่งยืน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลการศึกษาวิจัยของ Plengdeesakul and Plengdeesakul (2018) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปปลาน้ำจืดแม่สมศรี ตำบลทุ่งลุยลาย อำเภอกอนสาร จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งพบว่า ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์นั้น เป็นการออกแบบเพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดการจดจำผ่านตราสินค้า และบรรจุภัณฑ์บนผลิตภัณฑ์

ต่าง ๆ ของกลุ่ม รวมไปถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีความน่าสนใจ และเพิ่มช่องทางการตลาดให้แก่สินค้าและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยนำภูมิปัญญาของชุมชนมาผนวกกับฐานทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ มีการสร้างความหมายและเรื่องราวให้สอดคล้องกับความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จากแต่ละกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะชุมชนรอบเขื่อนจุฬาภรณ์ สำหรับแนวคิดของ Sinthipong (2015) ได้กล่าวสรุปในบทความเชิงวิชาการ เรื่อง ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการมองในมุมของสิทธิและอำนาจในการจัดการที่ว่า แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน มุ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชน ร่วมกับการบริหารจัดการของรัฐเป็นหลัก โดยมีกลไกทางกฎหมาย กล่าวคือ การกระจายอำนาจเพื่อรองรับสิทธิชุมชนในการจัดการให้สอดคล้องกับแนวโน้มและพัฒนาการของการจัดการทรัพยากรในปัจจุบัน และยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Thakrairach (2017) ที่ได้ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชายแดน ซึ่งพบว่า การจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ชายแดน มีความผูกพันกับความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเจ้าที่ที่สิงสถิตอยู่กับต้นไม้และป่าเขา ส่วนการจัดการรูปแบบอื่น ๆ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชนก็ยังคงมีผสมผสานตามบริบทและความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลาย โดยสิ่งที่คล้ายคลึงกัน คือ จุดมุ่งหมายในการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น รวมถึงการรักษาระบบนิเวศในพื้นที่ป่า เพื่อให้เป็นสถานที่เคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในป่า นอกจากนี้แล้วการบวชป่ายังถือเป็นการนำเอาความเชื่อทางด้านพุทธศาสนามาใช้ในท้องถิ่นและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต้นไม้พันธุ์พืชในป่า เป็นการสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนให้เกิดความกลัว ไม่กล้าทำลายป่าไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Mangkhang (2017) ที่ศึกษาเรื่องศักยภาพชุมชนและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนบ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชนนั้น ต้องมีกลไกการนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เข้มแข็งในหลายมิติ ซึ่งจะเห็นได้จากการศึกษาที่หลากหลายนี้ ไม่ว่าจะเป็นการยึดโยงเอาทุนทั้งทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทุนทางด้านองค์ความรู้และทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่ล้วนแล้วแต่เป็นทุนที่มีคุณค่า นำมาเป็นฐานในการบริหารจัดการชุมชนตามลักษณะบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ปราศจากความขัดแย้ง มีความสร้างสรรค์ และเป็นไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลวิจัยไปใช้

การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงเป็นประการสำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกกลุ่ม และการจัดการผลประโยชน์ร่วมกันในชุมชนอย่างเสมอภาคบนพื้นฐานหลักความเชื่อและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของชุมชน เพื่อลดความขัดแย้งและส่งผลต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การดำเนินการวิจัยในมิติเชิงคุณค่า หากนำกระบวนการเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ จะทำให้มีความน่าสนใจเช่นกัน นอกจากนี้การศึกษาในมิติกระบวนการสร้างคุณค่าชุมชนวิถีสู่การพัฒนาบนความเข้มแข็งและยั่งยืน ที่มีระบบการจัดการบนฐานทรัพยากรของชุมชนตามอัตลักษณ์ของชุมชนอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกับชุมชนผาปิง จะเกิดประโยชน์ต่อกระบวนการสร้างคุณค่าจากทุนทางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ซึ่งจะเกิดผลการพัฒนาในภาพรวมที่มีความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- Luaepong, P. (2012). The competency development of human resource. *Executive Journal Bangkok University*, 32(4), 103-108. [in Thai]
- Mangkhang, C. (2017). Community potentials and citizen participation in ecotourism management towards learning resources on community enterprise of Ban Mea Kam Pong. Chiang Mai. *MFU Connexion*, 6(2), 265-294. [in Thai]
- Plengdeesakul, B., & Plengdeesakul, P. (2018). Developing creative products by adopting local wisdom of natural resource deployment in communities located near Chulabhorn Dam: A case study of Mae Somsri processed fresh water fish community enterprise at Tung Lui Lai Sub-district, Kon San District, Chaiyabhum. *Journal of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University*, 10(2), 206-230. [in Thai]
- Sinthipong, U. (2015). Local community and the participation in the management of natural resources for sustainable use. *Executive Journal Bangkok University*, 35(1), 104-113. [in Thai]
- Thakrairach, P. (2017). Local wisdom and community forest management in the border area. *Nakhon Phanom University Journal*, 7(1), 128-134. [in Thai]
- Twichasri, V. (2017). Identity of community: Concept and management for sustainable tourism by buddhist peaceful means of Chiangkhan Municipality, Loei Province. *Journal of Arts Management*, 1(2), 63-74. [in Thai]
- Wisootthicharnont, C. (2015). People's participation of local wisdom conversation Khlongdan Sub-district, Ranod District, Songkhla Province. *Journal of Buddhist Sociology*, 3(2), 50-65. [in Thai]